

ÉVFORDULÓK

Zsirosné dr. Jobbágy Mária

Múcsony 780 éves

**Tisztelt Ünneplő Közönség! Tisztelt Vendégeink!
Kedves Múcsonyiak!**

Ünnepelni jöttünk össze ma, augusztus 6-án községünk 780 éves évfordulóján.

Az embert az ünneplés, az ünnepi alkalom a szürke hétköznapokban örömtelivé teszi, reménykedővé, boldoggá. Ma itt mi is mindannyian boldogok vagyunk, mert öreg falunkat mint egy nagy család ünnepljük.

Szülőfalu — ez a szó minden emberben felidézi elsősorban a boldog gyermekkort. Mi múcsonyiak, akiknek ez a falu szülőfalunk, tudjuk, hogy mit jelent a kurta Pizondor, a hosszú Bozsnya, a csöndes Debrő, Debricske, a hús vizet adó Budovanka. E szavak gondtalan, felhőtlen gyerekkori emlékeket idéznek fel.

Ez a hely, a templomtér, ahol most vagyunk, falunk legszebb pontja. Jóleső békességet, szeretetet áraszt, és ha körbetekintünk, büszkeséggel tölt el. Nincs méltóbb hely a faluban e nap megünneplésére. Ez a templomtér — az esténként messziről világító templommal együtt — csodálatot, a nem helybeliekben talán némi irigykedést is kivált.

A hagyomány augusztus 6-át tette a település születése napjává, ami éppen pusztulása napja volt. Hiszen tudjuk, ezen a napon 1878. augusztus 6-án a cséplést végző parasztok pipájából kieső kis parázstól a száraz szalma lángra lobbant, az akkor még szalmatető házak lángba borultak és a falu nagy része leégett.

Honnan tudjuk, minek alapján állítjuk, mivel bizonyítjuk a 780 évet? Most nézzük a falu történetét röviden.

Mielőtt néhány mondatban visszanyúlnánk a régebbi korokig, el kell mondanom, hogy B. Tóth Illés tanár úr helytörténeti kutatásaival a falu történetének feltárásában a legtöbbet tett, vitathatatlan érdemei vannak és ezért a legnagyobb elismerés illeti. Ő kutató, történész és aranydiplomás történelemtanár. A három évvel ezelőtt megjelent kiadvány, melyet szerkesztett,¹ az utána jövő kutatók munkáját könnyítette meg.

Történelmi dokumentumokból tudjuk, hogy Múcsony az 1200-as évek elején már létező település volt. A borsodi várhoz tartozott, és lakosai a várkatonák.² A Várad Regestrum 1219-ben Mulchun néven említi. Ez az első írásos említés. A falu megnevezése latinul: villa **Mulchun**. A község neve az 1500-as években kezdett kialakulni, több változaton keresztül — Muczon, Muchyon — a Múcsony írásmód vált véglegessé.

A szájhagyományból a falu elnevezésének kialakulására ismerünk olyan változatot is, miszerint az északról a szendrői vásárra irányuló kereskedelem útvonala itt a Sajó völgyében vezetett. A Sajó pedig gyakran kiöntött. A közlekedés terhessé, az út járhatatlanná vált. A felvidékről levonuló szláv ajkú fuvarosok a mocsaras, sáros útszakaszon kínlódtak, küszködtek — amit a **kínlódik** igével fejeztek ki — orosz мучиться → Мучень (Múcsony).³

Tudjuk, hogy 1241–42-ben Magyarországot tatár támadás érte. Ekkor, 1241-ben, a tatárjárás idején Borsod vára is elpusztult. Csatározások folytak Múcsony és a Császta közötti dombokon.⁴ A tatárjárás nyomait mutatják a Császtához közeli **Tatárka-dűlő** elnevezés és az a tömegsír, amelyet az iskola 1910-es építése alkalmával találtak. Ebből a tömegsírból ép tatár turbánok, női és gyermek hajfüzérek és díszek kerültek elő.

Az 1300-as években a település pápai tizedet fizetett. A 1400-as években a község a Czudarok birtokában van, majd a Perényiek is birtokosok lesznek.⁵ A XV. század közepéig a falu földesurai a Felediek, a Lorántffyak. A Lorántffy rokonság révén a falu **Rákóczi** birtok is. A későbbi birtokosok közül megemlítjük még a Jekelfalussy családot, valamint a Csáky, Gulácsy, Losonczy családokat is.

Az 1500-as években a **törökellenes** hadjáratok idején a település a török adófizetője lett. 1554-ben Múcsonynak 24 adóköteles háza volt.⁶ A portyázó török katonaság esetenként végső romlásba taszított egy-egy vidéket. A borsodi tájak az 1600-as években sokfelé mutatták a pusztulás képét. Az 1548 és 1700 közötti adóösszeírások idején rendre lakatlan, pusztá helyként szerepel sok borsodi falu. Ebben az időben — tehát az 1500-as évek közepétől 1700-ig — Múcsonyt is lakatlan pusztaként tünteti fel az összeírás. Erre két időpontot is találunk: 1550, és 100 év múlva, 1650 tájkán.⁷

A 1500-as években terjedő **reformáció** hatása ide is elért. Múcsony is református lett. A disznóshorváti református egyház leányegyházát képezte. A később betelepülők görög katolikus vallása erősebb, és ezért a

múcsonyi református egyház elsorvad és felszívódik a görög katolikus egyházba.⁸

A török támadásokat követően a magyar történelem másik állomása az 1604–1606 közötti Bocskai szabadságharc. **Bocskai** István a hajdúk vezére volt. A Bocskai vezette harcok kiterjedtek errefelé is, községünk csatározások színtere. „A császáriak Szuhakállótól a Biriny völgyön át Edelény felé vették útjukat” — így beszél a krónika.⁹

Miután az utóbbi néhány évben Múcsony mint ruszin település többször ad hírt magáról, és nem biztos, hogy mindenki tudja, kik azok a ruszinok, honnan jöttek ide, mikor és miért, ezért fontosnak tartom, hogy erről itt most néhány mondatban szóljak. Ehhez ki kell tekintenünk egész Borsod megyére, és településünket úgy vizsgálni.

Nos, az 1600-as évek végén, az 1700-as évek elején, amint láttuk, előbb a török pusztítás, majd a Rákóczi szabadságharc és a pestisjárvány Borsodban a népesség pusztulását hozta. Ebben az időszakban Múcsonyt is pusztaként említik. A pusztán hagyott települések felé vették útjukat a távolabbi hegyvidéki területek jobb életkörülményeket kereső lakói. A földbirtokosok, hogy a települési kedvet elősegítsék, a letelepedéshez kedvezményeket is adtak. 1728-ban még mindig 103 egykor lakott, de időközben pusztává vált település volt Borsod megyében. Ezek közül is a legtöbb pusztatelepülés a szendrői járásban volt. Akkor Múcsony is a szendrői járáshoz tartozott. Az 1730-as években már lakottá válik: Abod, Dövény, Kurityán, Múcsony, Ormos, Kazinc, Garadna, Finke, Hangács. Borsod szinte valamennyi településére ekkor távoli vidékekről nem magyar, hanem idegen ajkú telepesek költöztek.¹⁰ Dokumentumok alapján tudjuk, hogy ezen települések lakossága lengyel, szlovák, ruszin. Ők északról, a Kárpátokból indultak déli felé jobb megélhetést keresni. Legújabb ismeretek szerint a megye legkorábbi ruszin telepei Múcsony, Viszló, Rakaca.

Ebben a korban az egyház számára készült egyházlátogatási jegyzőkönyvek — *canonica visitatiok* — mutatják a nemzetiségi viszonyokat. Az egyháznak fontos volt hívői számát felmérni, a felekezeti viszonyokat pontosan megismerni, hogy az új vallási rend érdekében milyen szokásokat, hagyományokat kell figyelembe venni.

A betelepült, nem magyar ajkú lakosok — akiket a közelmúltig tótoknak, szlovákoknak hívtak — görög katolikusok voltak. A görög katolikus vallást a breszt–litovszki (1596), ungvári (1646), unióval ruszin papok teremtették meg, amikor is a keleti szertartás megőrzésével elismerték a pápa fennhatóságát. Tehát Múcsony az 1600-as évek végétől,

az 1700-as évek elejétől ruszin ajkú görög katolikusokkal települt be. A ruszinok innen tovább is mentek délre, a Bácskába.¹¹

Múcsony 1747-ben tehát már ismét parókia.¹²

A település történetét kutatva olvashatunk arról is, hogy a görög katolikus hívek a mai Dövényből áthozták fatemplomukat, mert a reformáció elől áttelepedtek Múcsonyba.¹³

1806-ban a múcsonyi görög katolikus egyháznak 29 filiája van,¹⁴ 1797-ben már kőből épült új temploma is, fazsindellyel fedve. Ezért történhetett, hogy az 1878-as tűzvészben a templom is áldozatul esett, még a harangok is elolvadtak.

Az 1878-as tűzvész nemcsak a falu nagy részét és a templomot pusztította el, hanem a lelkészlakot, az iskolát és a községházát is. A leégett templom és község emlékére a templom melletti téren gótikus fogadalmi kápolnát építettek a Szeplőtelen Lourdesi Szűz tiszteletére.

Ezért a leégés emléknapján, augusztus 6-án mindig a kápolnában van az ünnepi szentmise.

Fényes Elek (1851) adatai szerint „Múcsony (...) a Felső-Nyárád felé Gömörbe vezető országútban, lapályos sík vidéken (van.) ... A föld második osztályú, jó művelés mellett termékeny, a rétek kövérek, csak hogy a Bodva és Szuha vizek által, a dusnoki részen pedig a Sajó által is gyakran rongáltatnak. Lakóház van a helységben: 169, lakos 882.”¹⁵

Az 1892-es eperjesi schematizmus szerint Múcsony, a vidék legnagyobb és legrégebb paróchiája, az anyaegyházon kívül 58 filiával rendelkezik. Ekkor Múcsonynak 1325 lakója van és a településen 266 ház van. Az 1325 lakóból görög katolikus 1084, római katolikus 122, ezenkívül van: zsidó 75, evangélikus 37, ágostai 7 fő.¹⁶ *(Az evangélikus és az ágostai ugyanaz a felekezet/vallás. A szerk.)*

1940-ben még mindig 14 filiája van a múcsonyi görög katolikus anyaegyháznak. Ezek a következők: Alacska, Berente, Borsod, Borsodszirák, Császtapuszta, Edelény, Finke, Hodály-puszta, Kondó, Kopaszföld, Parasznya, Ragály, Sajószentpéter, Sáp-tanya.¹⁷

1909-ben lett a település paróchusa Vaskovics Antal. Ő az addig ószláv nyelven végzett istentiszteleteket és hitszónoklatokat magyar nyelven tartotta. Hasonlóképpen az iskolák tanítási nyelve is kizárólag magyar lett. Az ő idejében épült 1910-ben a ma is meglévő emeletes iskolaépület, amely a maga idejében „díszévé lehetett a megye bármely városának” is. Ugyanakkor épült a jelenlegi lelkészlak. Vaskovics Antal — akinek sírja a múcsonyi temetőben van — aktív egyházi, talán úgy is

mondhatjuk, közéleti személyiség volt: főesperes, helynök, pápai kamarás. Azt olvashatjuk róla, hogy vallásos tárgyú irodalmi munkásságot fejtett ki.¹⁸

A település fejlődése 1910-től nagyobb lendületet kapott. Fejlődésére nagy befolyást gyakorolt a község felső végén a Bratt János által megnyitott kőszénbánya és az általa felépített téglagyár.

Bratt János azonban az itt megnyitott bányával a téglagyárat üzemeltette, annak energiaszükségletét elégítette ki. Az első bányát nem Bratt János nyitotta. A dokumentumok között találtunk egy korábbi időpontot: 1897. „Amikor 1897. augusztus 8-án megnyitották a Szirmay-féle múcsonyi bányát, az ünnepi misét a szabadban, sátorban tartották”.¹⁹ 1902-ben is történt bányanyitás Múcsonytól²⁰ keletre, ami Galán György helyi lakos nevéhez kötődik, de kisebb bányák később a Szuhakálló felé eső részen is nyílnak.

Albert I. akna története 1917-ben kezdődött.²¹ Ekkor szerezte meg a múcsonyi terület szénjogát a Magyar Államkincstár, illetve a DIMÁVAG. Nevét Hibbey Hosztyák Albertről, az akna első műszaki vezetőjéről kapta, az itt dolgozók kívánsága szerint. 1921–25 között felépült a lakótelep, amit Alberttelepnek nevezünk. Abban az időben Vaskovics Antal így ír róla: „van egy szép bányatelep, amely a községnek nagy ékessége, és kereskedelmi szempontból is a lakosságra nézve nagy fontosságú, mert sok mindenét, amit távoli piacokra kellene elvinni, a bányatelepen tudja értékesíteni.”²²

Tudjuk, hogy a bányák megnyitásáig a lakosság alapvetően a mezőgazdaságból élt. Az 1900-as évek elejétől, amikor a bányákat feltárták, ez a kép megváltozott. 1900-ban a mezőgazdaságból élnek 1200-an és csak 57-en az iparból. 1941-ben már 1300-an az iparból és 730-an a mezőgazdaságból. 1960-ban pedig a mezőgazdaságból 386-an és az iparból 2000-en élnek.²³ A bányauzem nemcsak Múcsony község lakosságának biztosított jó kereseti lehetőséget. A szomszédos Szuhakálló, Izsófalva, sőt több mint 10 távolabbi községből találtak itt munkát és jobb megélhetést a bérelt autóbuszokon ideutazó bányászok. A lakótelep lakóinak egy része Romániából áttelepült bányász volt. A bányatelep az 1980-as évek elejéig megőrizte eredeti hangulatát. Üzemelésének 65 éve alatt Albert I. lejtősakna a borsodi szénmedence egyik legjobban szervezett bányája volt.

A borsodi bányásztelepülések bányászainak vallásos életét, lelkipásztori ellátását meg kellett oldani.

Az egri érsek első lépésként legalább az iskolai hitoktatás rendszerességét kívánta biztosítani. 1929-ben a MÁVAG az általa fenntartott ormospusztai és alberttelepi iskolák részére önálló római katolikus hitoktatói állást szervezett. Az érsek Ormospusztához csatolta fiókegyházként az Edelényi plébániától Múcsonyt.²⁴

Tisztelt Ünneplő Közönség!

Kevesen tudják az országban, hogy ez a kis borsodi település Rómában, Vatikán állam közigazgatási nyilvántartásában, mint egyházi központ, Adminisztratura központja van bejegyezve. Ezért sok hivatalos levél és közlemény érkezik a parókiára a Vatikánból, illetve a magyarországi egyházmegegyék püspöki székhelyéről.

Két hónapja itt, Múcsonyban ünnepeltük az Exarchátus fennállásának 75-ik évfordulóját. Mi is az Exarchátus, és miért Múcsony a központja?

Trianon után 21 parókia, amely Trianonig az Eperjesi Egyházmegyéhez tartozott, Magyarország területén maradt. Ez a 21 parókia önálló egyházkormányzati egység lett, azaz Apostoli Adminisztratura, Exarchátus. Kormányzását Vaskovics Antal helynök parókus végezte. Megszakítással 1989 óta Múcsony újra nemcsak irodai központ, hanem helynöki székhely is, amint volt Vaskovics Antal idején. Az Adminisztratura legjelentősebb parókiája ma is Múcsony, 1460 hívé-
vel.²⁵ Múcsony területen 17 kőkereszt hirdeti a múcsonyiak vallásosságát, Istenbe vetett erős hitét.

Templomunkat 1925-ben kereszthajó hozzáépítésével bővítették, így kapta mai formáját. Művészetileg a templom két legértékesebb képe az XVII. századi Istenszülő kép, mely vászonra festett és fára ragasztott, és a XVIII. századi Szentháromság kép. Értékük felbecsülhetetlen!

Tisztelt Ünneplő Közönség! Kedves Vendégeink!

Múcsony kis borsodi település. Nem is gondolnánk, hogy a múlt században élt nagy magyar festőt, Szinyei Merse Pált, a Majális festőjét szoros szálak fűzték településünkhöz. Visszaemlékezéseiben kisgyermekkoráról ezt írja:

„Később Mucsonyba, Borsod megyébe kerültünk, itt lakott anyám nagyanyja, özv. gróf Csákyiné, született Jekelfalusy Terézia. Ezen a helyen mi gyerekek egy dombon pincéket ástunk a homokban. Üveges hintón mentünk innen tovább, nagy igáslovak húzták a kocsit”...²⁶

A továbbiakban említést teszek még arról, hogy Majthényi Károly, az ismert szobrászművész múcsonyi kapcsolataira szintén találunk bizonyítékokat: Majthényi Károly 1914-ben Edelényben született, édesapja

római katolikus kántortanító. Sok gyerekük van, ezért nagynénje, anyja testvére, segíti őket. Így nevelkedik ő Múcsonyban, Mánik Sándor bányatulajdonosnál, és ők támogatják művészi pályára való kerülését. Majthényi Károly 1990. november 16-án halt meg Szombathelyen. Ez év augusztus 20-án munkáiból gyűjteményes kiállítás nyílik az Edelenyi Tájházban.

A múlt század végén megjelent Egyházi írók csarnoka című könyvben találjuk dr. Jekelfalusy Vincze nevét, aki 1802-ben született Múcsonyban. Nagyszombaton végzett teológiát. Esztergomban, Érsekújvárott volt káplán, pozsonyi, majd esztergomi kanonok, szepesi megyéspüspök, majd pozsonyi prépost és ezt követően székesfehérvári megyéspüspök. 1874. május 15-én halt meg Rómában.²⁷

A múltból átlépve a JELEN-be, szeretnék most arról beszélni, mit adott ez a kis borsodi település a nagyvilágnak.

1) Elsősorban Isten dicsőségére és a görög katolikus egyház szolgálatára közel 10 görög katolikus papot és majdnem ennyi papnét nevelt fel.

2) Múcsony szülőiteit megtaláljuk napjainkban is egyetemi katedrán az ország különböző egyetemein. Közel egy tucat az innen elindult középiskolai tanárok száma is.

3) Nagyobb gyűjtőmunkát igényelt volna, ha számszerűsíteni szeretnék az összes innen induló jogász, közgazdász, mérnök, gyógyszerész és egyéb diplomások számát.

4) A nagyvilágban híre ment annak az igyekezetnek és segítőkészségnek, amit ez a falu vállalt fel Kaulics Illés révén az elmúlt télen az otthon nélkül maradt ukrain gyerekek több hónapos ellátásával. Ennek az áldozatvállaló munkának méltó erkölcsi elismerése, hogy ez év január 7-én a falunkba látogatott a magyarországi ukrán nagykövet is a gyerekekhez az ortodox karácsony megünneplésére.

5) 10 évvel ezelőtt dokumentumfilm készült Múcsonyról, amelyet az újvidéki és a belgrádi televízió az akkor még békés Jugoszlávia–szerte mutatott be. Bemutatta ennek a kis borsodi településnek lakóit, életét.

6) Ma pedig már a még fejlettebb technika és a falu sorsa iránt nem közömbös emberek munkájának eredményeképpen az interneten HONLAPJA van Múcsosynak. Jóleső érzés reggelente vagy esténként Amerikából, Új-Zélandból, vagy Ausztráliából érkező sorokból látni, hogy figyél a nagyvilág településünk eseményeire.

Az Internet is hírül adta a világnak, hogy falumúzeum, ruszin múzeum található Múcsonyban, hogy a falu lakosságának kérésére a helyi

általános iskolában újra tanítják a ruszin nyelvet, és van ruszin önkormányzat is.

A kiemelkedő tehetséget és szorgalmas igyekezetet nem csupán a diploma fémmelzi. A község kultúrotthonában e szép jubileumra készített kiállítások látványa jóleső érzéssel tölt el. Öröm látni:

— Kohut Lukács felbecsülhetetlen értéket jelentő faragott óráit. Hiszem, hogy méltán büszke lenne rá fővárosi múzeum is. Unokája, Zsuzsa üvegfestményei a nagyapától örökölt tehetséget bizonyítják.

— Pásztorné Nahaj Anna kezemunkája, zsinórcsipke–kiállítása már a főváros és az egész ország lakosságát gyönyörködtetik. Legyünk rá büszkék mi múcsonyiak. A ő igyekezetének köszönhető, hogy könyvben is leírta, ezáltal taníthatóvá és elsajátíthatóvá tette ezt a munkát. A most kiállított csipkék az ő tanítványainak munkái.

(A fafaragó mesterek munkái, a hollóházi porcelán festője és Kaulics Illésné Mezey Csilla képei mind e falu gazdagságát mutatják.)

Nincsenek kiállítva, de tudunk róla, hogy a falujába visszatért Krehlik Mihály bútorainak minősége külföldi vevőket elégit ki.

A külföldön élő Vladimír Katalin Múcsony–képei hűen idézik a 40 évvel ezelőtti múcsonyi utcákat, múcsonyi életet.

Ezeket a példákat nem a teljesség igényével soroltam, természetesen nem szeretnék senkit megsérteni, és elnézést kérek azoktól, akiket nem említek.

Az utóbbi években, évtizedben nagy lendületet mutatnak a helytörténeti kutatások, amelyek közül a legátfogóbb a bevezetőben említett B. Tóth Illés tanár úr szerkesztette Múcsony története, ez a 70 oldalas munka. Ezenkívül készültek helytörténeti tárgyú egyetemi, főiskolai diplomamunkák: Forgonyé Viszlai Margit az Exarchátus történetét dolgozta fel,²⁸ dr. Gergelyné Szabados Dominika a görög katolikus egyházi és népi szokásokat kutatta és írta le.²⁹ Ugyancsak születtek tudományos publikációk a múcsonyi nevek eredetéről.³⁰

Filkóházi Zoltán fáradhatatlan igyekezetével, mellyel a múzeumot létrehozta, a múltat átmentette a mába. Ezek mellett kutatja és átmenti a múcsonyi szólásokat, a közmondásokat, a népi élet kifejezéseit ruszinul.³¹

Kedves Múcsonyiak!

Ma, augusztus 6-án, ezen a kettős ünnepünkön a görög katolikus Úrszínváltás ünnepén és településünk jubileumán visszatekintünk az eltelt 780–800 vagy akár 1000 év történetére.

Látjuk, hogy van mit ünnepelnünk. Úgy gondolom, nyugodt szívvel mondhatjuk, hogy méltó utódai vagyunk elődeinknek.

Őseink nekünk örökül hitet hagytak, templomot emeltek, itt a Sajó völgyében hazát teremtettek. Mi pedig a jó Istentől kapott talentumainkat nem ástuk el: igyekeztünk és igyekszünk tudásunk szerint településünk és saját magunk javára dolgozni, hívő módra élni és ezt a hazát tovább építeni.

*Elhangzott: Múcsonyban, a település 780 éves évfordulójának ünnepén,
1999. augusztus 6-án.*

Jegyzetek

- ¹ Vázlatok, adatok Múcsony nagyközség történetéből. Szerk.: B. Tóth Illés, Múcsony, 1996.
- ² B. Tóth Illés: Községeink a feudalizmus korában. In: Edelény múltjából, Edelény, 1973.
- ³ Pesti Frigyes: Borsod vármegye leírása 1864-ben. Miskolc, 1988.
- ⁴ B. Tóth Illés: Községeink a feudalizmus korában. In: Edelény múltjából, Edelény, 1973.
- ^{5,6} Borovszky Samu: Borsod vármegye története a legrégebbi időktől a jelenkorig. 1. kötet. Bp. 1909.
- ⁷ Veres László: Borsod megye etnikai arculatának változásai a 18. század első felében. In: Interetnikus kapcsolatok Északkelet–Magyarországon. Miskolc, 1984.
- ⁸ Magyar városok monográfiája. Szerk.: dr. Kalmay Béla és Leszih Andor. A magyar városok monográfiája Kiadóhivatala, Budapest, 1929.
- ⁹ B. Tóth Illés: Községeink a feudalizmus korában. In: Edelény múltjából, Edelény, 1973.
- ¹⁰ Veres László: Borsod megye etnikai arculatának változásai a 18. század első felében. In: Interetnikus kapcsolatok Északkelet–Magyarországon. Miskolc, 1984.
- ¹¹ Labos Fedor: Istorija Ruszinoh Bacskej, Srimu i Slavoniji 1745–1918. Vukovár, 1979.
- ¹² Szónoczky János: Múcsony története politikai és egyházi vonatkozásban. Kézirat.
- ¹³ Magyar városok monográfiája. Szerk.: dr. Kalmay Béla és Leszih Andor. A magyar városok monográfiája Kiadóhivatala, Budapest, 1929.
- ¹⁴ A Munkácsi görög katolikus püspökség lelkészszégeinek 1806. évi összeírása. Szerk.: Udvari István, Nyíregyháza, 1990.

- ¹⁵ Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára, Pesten, 1851.
- ¹⁶ A magyar korona országainak helységnevtára. Szerkesztette: dr. Jekelfalussy József, 1892.
- ¹⁷ A miskolci görög szertartású katolikus apostoli kormányzóság története, területi és személyi adatai. Fennállásának 15. éves évfordulóján. Ludvig István könyvnyomdája, Miskolc, 1940.
- ¹⁸ Miskolc és Borsod–Gömör–Kiskont vármegyei községek. Szerk.: dr. Halmay Béla és Leszih Andor. A magyar városok monográfiája Kiadóhivatala, Budapest, 1929.
- ¹⁹ Az egri egyházmegyei plébániák történetének áttekintése. Szent István Társulat, Budapest, 1985.
- ²⁰ Vázlatok, adatok Múcsony nagyközség történetéből. Szerk.: B. Tóth Illés, Múcsony, 1996.
- ²¹ Vázlatok, adatok Múcsony nagyközség történetéből. Szerk.: B. Tóth Illés, Múcsony, 1996.
- ²² Magyar városok monográfiája. Szerk.: dr. Kalmay Béla és Leszih Andor. A magyar városok monográfiája Kiadóhivatala, Budapest, 1929.
- ²³ Borsod–Abaúj–Zemplén megye története és legújabb kori adattára, Miskolc, 1970.
- ²⁴ Az egri egyházmegyei plébániák történetének áttekintése. Szent István Társulat, Budapest, 1985.
- ²⁵ Vázlatok, adatok Múcsony nagyközség történetéből. Szerk.: B. Tóth Illés, Múcsony, 1996.
- ²⁶ A Majális festője közelről. Szinyei Merse Pál levelezése, önéletrajzai, visszaemlékezések. Válogatta: Szinyei Merse Anna, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1989.
- ²⁷ Zelliger Lajos: Egyházi írók csarnoka. Nagyszombat, 1893.
- ²⁸ Forgonyné Viszlai Margit: A Miskolci Apostoli Exarchátus története a kezdetektől 1934-ig. Diploma dolgozat, KLTE Debrecen, 1996.
- ²⁹ Gergelyné Szabados Dominika: Görög katolikusok, ünnepek, népszokások. Szakdolgozat. Esztergom, 1998.
- ³⁰ Zsirosné Jobbágy Mária – Zsiros Miron: Co mucsenski (Madjarska), kereszturski i kocurski (Jugoslavija) prezviska i nazviska beseduju, Studia Ruthenika 3. Novi Sad, 1992–1993.
— Ruszin szigetek Észak–Magyarországon. In: Az interetnikus kapcsolatok kutatásának újabb eredményei, Miskolc, 1996.
- ³¹ Filkóházi Zoltán: A szokás- és hiedelemvilágban megjelenő hagyományok bemutatása Múcsony szókingse segítségével, főként szólásokkal. Kézirat.
— Adatok a múcsonyi népszokások kapcsolataihoz. In: Az interetnikus kapcsolatok kutatásának újabb eredményei, Miskolc, 1996.

Majthényi Károly szobrászművész kiállítása Edelényben és Miskolcon

Az Edelényben 85 éve született szobrászművész hagyatékából rendezett kiállítást 1999. augusztus 20-án a Városi Rendezvények Háza és Könyvtárnak a Borsodi Tájházban újonnan elkészült kiállító-teremben, majd a miskolci Városi Könyvtárban kapott helyet. Utóbbi Laki-Lukács László, az edelényi VRHK igazgatója nyitotta meg (1999. szept. 21.). Az alábbiakban az ott elhangzott megnyitóbeszédet közöljük.

Hálás szívvel köszöntök mindenkit, aki eljött a mai kiállításunk megnyitójára. Többen úgy jöttek el ide, hogy nem hallottak a művésztől, nem ismerték alkotásait. Hiába keresték volna nevét életrajzi és szaklexikonainkban, neve e kötetekből méltatlanul kimaradt.

Szobrászművész volt, tehetséggel megáldott ember, kinek megadott az alkotás öröme, kinek sikerült véleményét a világról, az emberekről formába önteni. Számos köztéri szobra és kisplasztikája őrzi gazdag személyiségét és művészi tehetségét.

Szobrászművész volt — művészi allűrök nélkül —, akit a látszatsiker sohasem izgatott és nem volt hajszolója sem a látványosságnak, sem a mindenáron való újnak. Belső törvényei, élet- és emberszeretete által irányítva egymás után alkotta műveit, tette a dolgát. A szépség bűvöletében élt és ezért képessé vált arra, hogy maga is szépet alkosson.

Ki volt Ő? Honnan indult? Hová ért?

MAJTHÉNYI KÁROLY Edelényben született 85 esztendeje, 1914. augusztus 7-én. Édesapja, Majthényi József római katolikus kántortanító volt Edelényben 1906-tól 1923-ig. Édesanyja Bratt Katalin, a múcsonyi bányatulajdonos legidősebb lánya. A sokgyermekes nagy család a jobb megélhetés, a gyermekek taníttatása érdekében Miskolcra, Újgyőrbe költözött. Az édesapa bányatulajdonos sógorai, Mánik Lajos és Mánik Sándor révén a „Jókoma-udvar” — a lyukóbányai munkás kolónia — felügyelője lett.

Károly kora gyermekéveit Edelényben tölti. Iskolába Újgyőrbe kezd járni, majd Miskolcra. A római katolikus tanítóképzőt Egerben végzi 1936-ban, ahol felfigyelnek a tehetségesen festő ifjúra. A tehetős nagybácsik támogatásával indul a fővárosba, a szobrászat izgatja. A Budapesti Képzőművészeti Főiskolán Sidló Ferenc növendékeként tanult

1945–46-ban, s szerzett diplomát. 1948-ban megnősül, felesége Horváth Klára.

Rövidesen megszületik Klára lányuk, aki jelen van s akit ezúton is köszöntök.

Az 50-es évek elején tanít s szakfelügyelő Sárváron, majd Szombathelyen. 1960-ig a művésztelepek szervezője, jelentős szerepe volt a miskolci, a sárospataki és a tokaji művésztelepek szervezésében is. Majd a szombathelyi Tanárképző Főiskolán a tanítók lelkes rajzra tanítója nyugdíjazásáig, 1974-ig. S következnek az aktív, termékeny művészi pálya legérettebb évei 1990-ben bekövetkezett haláláig.

Az életút röviden ennyi lenne, ha Majthényi Károly nem lett volna „beoltott” és alkotó ember. Évtizedeken át mindig ott volt látható Vas megyében, ahol a szellemi életben történt valami. Kutatókra vár, hogy összegyűjtsék, mit és mennyit dolgozott Vas megye kulturális életéért.

Két jelentős tevékenységéről feltétlenül szólni kell. A Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola irodalmi és tudományos ifjúsági lapjának, a „Jelentkezünk”-nek megalapítója, szervezője és első szerkesztője volt, megjelenési lehetőséget adva számos fiatal tehetségnek. A lap máig él, létezik.

Majthényi Károly hozta létre és vezette 1953-tól 1990-ig a Zsennye-i alkotóházat, megannyi művész ihlető helyét. Számos művész élt és dolgozott Zsennyén az elmúlt évtizedekben. Kiváló festők, szobrászok, grafikusok, zenészek és költők, iparművészek és formatervezők, kiknek Zsennyén megadatott az ihletett nyugalom, a szellemi épülés és az alkotás gyönyörűsége. A szervezésben nem ismert korlátokat. Lehetősége, hogy a formatervezők Zsennyén Nemzetközi Tanácskozásokat tartsanak. A kastély így túlnőtt az országhatárokon, érkeztek résztvevők Angliától a távoli Grúziáig. Közös otthont teremtett mindazoknak, kik őrizték a humánumot. Majthényi Károly létének értelmét jelentette Zsennye. 1991 ősztől emléktábla őrzi e házban — mely máig működik — Majthényi Károly emlékét.

A szobrászművész művei sem önmagukért születtek. A magyarság és az emberiség történelmi sorsfordulói, történelemformáló személyiségei foglalkoztatták szobrai létrehozásában. „Mint szobrászt nem a forma részletei, részleteinek szépségei érdekelték elsősorban, hanem a nagy kifejező tömörszerűség” — írja róla Horváth János, a művésztárs.

Munkássága nem volt mentes ellentmondásoktól sem, de elemzői szerint jelentős szobrokat — túljutva a sematizmus átkán — maradandót alkotott.

Az egyéni kiállítások sora, több közös tárlat Geszler Mária keramikus művésszel, Horváth János festőművésszel és néhány nemzetközi jelentkezés mutatja művészi útját. Fontosabb kiállítási szereplései: Szombathelyen, Celldömölkön, Szentgotthárdon, Kőszegen, Zalaegerszegen, Budapesten, Tatán, Sárváron, Székesfehérváron, Győrben, Pécsen, Kaposváron, illetve külföldön: Muraszombatban, Mariborban, Krakóban, Kismartonban voltak. Halála után többször szerepelt Lékán. Több megyei képzőművészeti pályázaton nyert díjat és Ausztriában a Pannonia Biennálén. Köztéri szobrai állnak Szombathelyen, Sárváron, Zalaegerszegen és Szegeden.

A művész így vall önmagáról, munkájáról: *„A leglényegesebb, hogy az embert elindították a történelem, az irodalom, a társadalom megismerésére, és ezt én, mint szobrász próbálom munkáimban képességeimhez mértén szolgálni. Egy-egy téma hosszú időn át él bennem. Vázlatokban, rajzokban, agyagban, gipszben formálódik a kezem alatt. Felrakom, attól kezdve éjjel-nappal velem van. Mint a terhes asszony a magzatját, úgy hordom ki én is a műveimet. Mert az alkotás nemcsak öröm, hanem szenvedés is. A nyugtalanság érzése kísért, mert úgy szeretném visszaadni a világot, amilyennek érzem, látom, hogy a benne lévő igazságokat azok is felfedezzék, akiket tanítani akarok.”*

Egyik legfőbb alkotása, az Ünnepi menet Ízisz tiszteletére — kiállításunkon is ez áll középen — bronzba öntve, emberléptékű figurával az Ízisz szentély bejáratánál látható Szombathelyen. A romok közé megjelenítette a testet öltött ünnepet. Artner Tivadar így ír e műve kapcsán: *„Majthényi Károly művészetének két uralkodó szólama a férfitársaság líra és a tartózkodó heroizmus, melyek legjobb munkáiban harmonikusan ellenpontozzák kompozícióit. Mint pl. az ókori Savariát jelképező mesterművében. Az Ízisz–menet asszonyainak tartása méltóságos, ünnepi komolyságukat azonban feloldják a lágyan ívelődő körvonalak. Arcuk kifejezése szuggesztív, szűkszavú gesztusaik jelentőségteljesek, akár az attribútumok alkalmazása, kiváltképpen a szoborcsoport izzó fókuszává növekvő, finom vonalú lantmotívumé.*

A mérnöki szilárdságú szerkezet szigorúságát elrejtí a felületek érzékletes mintázása... Időben és szellemében távoli világot idéz ez a mű, mégis minden ízében mai.”

A realista hagyományok vállalásával születtek legjobb alkotásai, — állapították meg róla korábbi kiállításai kapcsán. Valamennyi jelentősebb műve azonos fogantatású, egyéni sorsról, egyéni jellemről vallanak:

„Csokonai szikár alakjában a diákos szellem, Giordano Bruno a vállalás, a feszülő makacsság bronzba öntött szobra. Béri Balogh arcáról, fejtartásából is egyedi karakter formálódik ki. Majthényi Károly jó érzéssel, a történelem és az emberi lélek ismeretével mutatta meg őket a mának” — olvashatjuk az egyik tárlatismertetőben. Meg kell említeni állatfiguráit, amelyekre viszont elsősorban a játékoság jellemző: „a mesék emberszabású állatait idézik” — írták róluk. E témái közül kiemelkedik a Kisbika illetve a Kiskakas. Sajnos ezek itt nem láthatók. A Móra Ferenc-i világgal rokon hangulatú a Kubikos és az Apa és fia c. kisplasztikája.

Hadd idézzem újra Artner Tivadar sorait, melyek markáns összefoglalása Majthényi Károly művész-életének. „Korunkból nőtt, korunkhoz és a jövőnek szóló művészet a Majthényi Károlyé, vagyis modern. Ihletője a valóság mélyen humánus mondanivalója. Közösségi, tehát közérthetőségre törekszik, s ábrázolásmódja ennek megfelelően realista. Amihez ma, a sokszor túl könnyed kísérletek divatjának korában szilárd meggyőződés s nem kevés szellemi bátorság kell. A modern formálás immár klasszikus vívmányaival gazdag életműve jogán alkotónk nyugodtan vállalhatja ezt az ábrázolásmódot, tudván, hogy a plasztika hagyományos eszközeivel alkotni korszerűt: ez a legnehezebb, de biztosan maradandóságot ígérő út.”

Maga a művész így vall munkájáról:

„A művészi elképzelést sosem lehet tökéletesen megvalósítani, de el lehet érni, hogy az a gondolatiság, amit belesűrítünk, újabb és emberibb gondolatokra indítsen.”

Bízom benne, hogy e tárlat nézői is megérik, megértik az alkotó üzenetét.

Majthényi Károly tevékeny, gazdag élete 1990. november 26-án lezárult. Letette a vésőt, a mintázófát. Terhektől hajlott teste a kis zalai temetőben, Tüskeszentpéteren, a felesége mellett pihen.

Élete végéig dolgozott, kötelességtudata példaadó, érdeklődése kora előrehaladtával sem csökkent. Puritán módon élt, vagyont nem gyűjtött, a barátok mellett csak sebeket szerzett magának. Meghalt, de művei fennmaradnak. Hiszem, hogy nevét nemcsak a művei, a kövek, a bronzok őrzik, őrzi az emlékezés is.

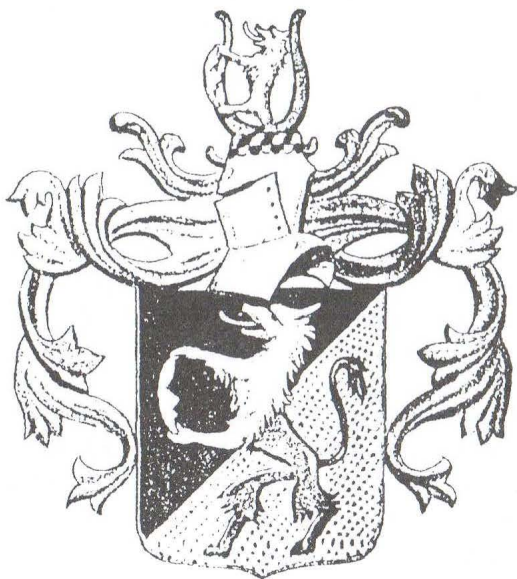
Majthényi Károly rajongással szerette Vas megyét, Szombathelyet, Zsennyét, de nem feledte szülőföldjét sem. Visszajárt öregedő szülei, majd testvérei látogatására Miskolcra. Sajnos, hogy életében Borsod megyében nem volt kiállítás. Az előző edelényi és a most megnyíló

miskolci kiállítással rójuk le adósságunkat, tisztelgünk, emlékezünk a megye elszármazott művész fia előtt.

Köszönet és hála Majthényi Klára asszonynak a segítségért, hogy lehetővé tette e posztumusz kiállítások megrendezését.

Köszönöm az itt megjelent közönség érdeklődését, kívánom, hogy a tárlatban leljék örömeiket.

* * *

A Manner család címere

Menner Bernát, a tatai Esterházyak „hangászkarának” igazgatója

Dr. Menner Adolf születésének 175. évfordulójáról emlékezünk ma.

Még mielőtt azonban az ő tevékenységét ismertetnék a következő előadások, bevezetesként e nagyszerű orvos édesapjáról szólnék Önöknek.

Megtiszteltetés, hogy a szervezők gondoltak a szülőváros egy képviselőjére is. Laki-Lukács László igazgató úr, kedves barátom úgy gondolta a program szervezése során, hogy érdemes és kell is szót ejteni arról az emberről, aki a maga területén alkotott maradandót. Lukács László tehát felkért, hogy a tatai Esterházyak „hangászkarának igazgatójáról”, Menner Adolf édesapjáról szóljak.

Az első pillanatban nem is gondoltam, milyen nagy fába vágtam a fejszém. Menner Bernátról, a XIX. század első felének híres zenészéről a lexikonok ugyanis nem emlékeznek meg. Az 1965-ös Szabolcsi Bence-féle Zenei lexikon csupán négy sorban említi meg, hogy Menner Bernát zeneszerző és hegedűs volt, aki 1804 és 1846 között a gróf Esterházy család „hangászkarának igazgatója” volt. Ennél többet ír a Brockhaus — Riemann-féle Zenei lexikon magyar változata. Ebből már tudjuk, hogy 1786-ban vagy 1787-ben született. Sziléziai eredetű, Pestre települt családból származott. Ez a lexikon — helyesen — már úgy említi, hogy 1806 őszétől haláláig volt Tatán a gróf Esterházy család udvari karmestere, aki az egyházi és világi zene minden területén igen eredményesen működött. Fennmaradt kottáiból a zenéhez értők képzett, rutinos, stílusában a korai romantikához közel álló zeneszerzőnek tartották/tartják.

A hazai szakirodalomban egyetlen olyan személy volt, aki nagyságához mértén foglalkozott Menner Bernáttal és munkásságával. Ez a személy dr. Bárdos Kornél, aki egy teljes könyvet szentelt a tatai Esterházyak zenéjének feldolgozására és ebben a könyvben a fő fejezet Menner Bernát tevékenységéről szól.

Bárdos Kornél beszámolt arról egyik írásában, hogy egy burgenlandi kongresszuson Menner Bernátról tartott előadást és mutatta be felvé-

telről a zeneszerző G-dúr miséjének Agnus Dei-jét. A nemzetközi elismerés osztatlan volt. Valóban, miért nem hallhatjuk e nagyszerű ember műveit? Bárdos Kornél említette, hogy a budavári Mátyás templom kórusa felújította a G-dúr misét Tardy László vezetésével, és időnként műsorra is tűzi. A hetvenes évek végén arról is szó esett, hogy esetleg lemezfelvétel készül.

A XIX. század első felében a tatai, de főleg a csákvári Esterházy uradalom kastélyaiban élénk volt a zenei, színházi élet. Sok francia nyelvű darabot játszottak ebben az időben, főleg a grófi család francia kapcsolatai miatt.

A helyszín, azaz Tata korabeli illusztrálására engedjék meg, hogy egy klasszikust hívjak segítségül. Én itt — nem csak udvariasságból — egy olyan valakit idézek, akinek zempléni vonatkozásai vannak. Kazinczy Ferenc 1831. évi — immár második — tatai tartózkodása alkalmával a következőket jegyezte fel naplójában: *„Szerdán, april 13-dikán elhagyám Pannonhalmot. ... Tatára térénk ki utunkból, hogy ismét láthassam a gróf Esterházy kertjét, mely felől tudtam, hogy az, 1803 óta, midőn először valék itt, nevezetes változtatásokat kapott. Akkor nehezteléssel láttam, hogy a rajzoló azt annyira beborította fákkal és csalikokkal, hogy a szem alig talál helyt megnyughatni. Most a panasznak nincs helye. Gyönyörű paradicsom minden tekintetben, s szép kinézései vannak a Vérteshegy s a pinczeházak felé, melyek sűrűen egymás mellett, kis gazdag falut képzeltetnek. S szebb vegetációt nem gondolhatni. Egy olasz nyárfa derekát kétszeri ölelésem által sem foghattam keresztül. De ékességét kivált gazdag vízi-pártiai adják. Széles és hosszúan elnyult taván százanként uszkáltak a hatyúk.”*

De a korszak legnagyobb statisztikusa — Fényes Elek — is így ír e kis dunántúli mezővárosról az 1840-es években: *„Kedves haza ez népnek, mert áldott és kellemes, s a nép hite szerint is legszebb a megyében. ... A tatai nép igen csinosan öltözködik, férfiai csaknem általában setétkék ruházatot viselnek, fényes gomb és zsinór azonban divattalan. ... Nők viseletében legfeltűnőbb a setét szín s kivált az idősebbek czifraságra kevésbé, inkább becsre tekintenek. ...Jelleme a népnek szelíd, de magára büszke...”*

Menner Bernát karnagyot és zeneszerzőt 1806-ban hívták meg Tatára. Mindössze 20 éves volt ekkor. Bárdos Kornél úgy véli, hogy a reformkor nagy lendületében a más tartományokból hozzánk települt zenészek és családjaik is együtt izzottak az 1848 felé közeledő magyarsággal.

Ilyenek voltak ebben az időben Richter Antal Győrött, Kurzweil Ferenc Sopronban, Ruzicska Ignác Veszprémben és folytatni lehetne még a sort.

Menner Bernát Tatára való letelepedése határvonalat húzott a tatai muzsika történetében, a város szellemi életében. Ettől kezdve az Esterházy család egyedül gondoskodott a zenekarról és a kórusról, azaz az uradalmi hangászokról.

Menner tatai meghívásáról és letelepedéséről fennmaradt latin nyelvű kinevezése: „*Óméltósága szeptember 14-én kiadott rendeletében... a helybéli plébániatemplom kórusának felállítására és a zenészek eltartására, a jelen sorok tanúsága szerint kegyes jóváhagyásával Menner Bernát a kórus vezetőjének felvételét. November 1-től fizetségként évente 200 ft-ot kap, továbbá ingyen lakást és 2 vagy 3 öl tüzfát a szűk-sége szerint*” (Tata, 1806. december 10. Szentiványi prefektus)

Egy, a következő évben keletkezett okirat szerint hamarosan magának az együttesnek anyagi alapjait is megteremtették. Kezdetben ez a fizetség nem nagy, de a későbbiekben — főleg Menner harcának következtében — elérték a másutt szokásos létszámot és fizetéseket.

A fiatal Menner szinte azonnal szabad kezét kapott az átszervezéshez, a létszám emelésére, vásárlásra. Hamarosan olyan életszínvonalat is sikerült teremteni a megnövekedett létszámú zenekar tagjai számára, amely elérte a korabeli nagyobb városokban élő zenészek nivelóját.

A jól megszervezett zenekar és kórus egyik fő feladata volt, hogy vasárnap és ünnepnap délelőtt és délután a Fellner Jakab által épített templomban muzsikált, részt vett a csákvári kastély koncertjein, színházi estéin, szabadtéri ünnepeken. De elvállalták a fellépést lakodalmakon, esküvőkön, a polgárság táncmultságain is.

Mennernek — az utánpótlásra is gondolva — sikerült rávennie a gróft az uradalmi zeneiskola megalapítására. Sajnos erről továbbiakat nem tudunk, mivel az iskola irattára Menner életének végén egy tűz alkalmával elégett.

Menner Bernát és a grófi hangászkar tagjai részt vettek a piarista gimnázium zenei életében is: kiségtették a diákok zenekarát, vagy éppen a növendékek hangszeres oktatását vállalták el.

Az együttes tagjai szívesen vállalták más tantárgyak tanítását is kezesük kiegészítésére. Ebből később kisebb–nagyobb bonyodalmak is adódtak, mivel Miklós gróf szívesebben tartózkodott egy időben az újjáépített és felújított csákvári kastélyban. A zenészeknek sok időt kellett

tölteni Csákvárott a gazdag színházi és hangverseny programok miatt. A tanítványok és a zenészek családtagjai viszont Tatán laktak: több panasz hangzott el tehát a távollét miatt. Miklós gróf igyekezett kompenzálni a kiesett kereseteket és egy bizonyos — átlagosnak mondható — összeggel egészítette ki a zenészek fizetését.

Menner Bernát karnagy, igazgatói munkájának nagyságát, sokrétűségét mutatja az a tény is, hogy 1829-ben készült leltár szerint kottatárunkban 767 mű szerepelt. A kották katalógusát Przibil Adolf, a zenekar tagja készítette el. Mohl Adolf tatai plébános a század elején még látta ezt a tatai plébánián és írt is történeti összefoglaló munkájában róla, mára azonban elveszett. Az ugyanekkor készült másik leltárban 39 db urasági hangszert soroltak fel. A korabeli európai zene hiánytalanul képviselve volt, amiben nyilván nagy része volt a karnagy tájékozottságának is. A Bárdos Kornél által feltárt dokumentumokból azonban az is kitűnik, hogy a zenét szerető és értő Miklós grófnak is komoly része volt ebben. Követi minőségében sokat járt külföldön és állandóan gyűjtötte együttesének az újabb műveket. A kottagyűjtemény Menner haláláig (1846-ig) 1000 fölé emelkedett. A művek többsége az államosításig a kastély kottatárában volt, ma az ország különböző helyein található: a legtöbb az OSZK-ban.

E gazdag, színes, a korabeli Európa teljességét magában foglaló anyagban maga Menner Bernát is mintegy 40 fennmaradt művével igazolja a kor stílusát és saját zeneszerzői értékét is. Bárdos Kornél véleménye szerint jól iskolázott, rutinos, korának zeneszerzői nyelvét jól beszélő, a kor stílusát jól ismerő szerző volt. Menner zenéjét a szakértők Schubert világához érzik közelinek, azaz a korai romantika nagy nemzetközi nyelvén tudott értelmesen, élvezhetően szólni.

Menner Bernát kétszer nősült Tatán: 1808 májusában, mint Director Chori Tatensis. Rössler Anna — első felesége — 1814 decemberében, ötödik gyermekének megszületése után meghalt. 1819 márciusában Director Dominalis Tatae — ahogy az anyakönyv nevezi — 32 éves korában újból megnősül. A két házasságból összesen 11 gyermeke született. Négy korán meghalt. Később János (1811), Adolf (1824), Alajos Ágoston (1836) és Rudolf (1828) nevével találkozunk.

Úgy vélem, hogy egyet kell értenünk Bárdos Kornéllal, amikor a következő megállapítást tette:

Mint zeneszerzőt, Menner Bernátot nem kívánjuk a kor nagyjai közé sorolni, de az elfelejtést is igazságtalannak tartjuk. Jelenleg 40 saját

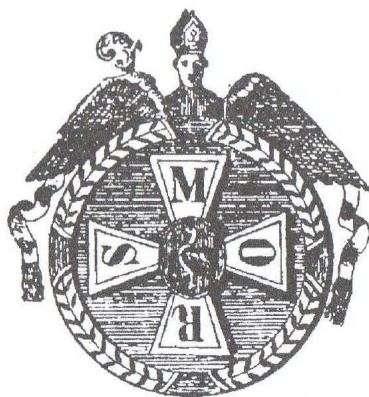

műve és jó néhány átiratát ismerjük, amelyek alapos zenei készségről, jó rutinról tanúskodnak.

Menner Bernát halálának körülményei sajnos nem eléggé ismertek. Az anyakönyvi bejegyzés szerint Tatán temették el. Hazai újságok nem szóltak e súlyos veszteségről. Csak a Wiener Allgemeine Musik-Zeitung emlékezett meg: „*Április 27-én meghalt gróf Esterházy zeneigazgató Menner Bernát Tatán, ahol a zeneszerető Gróf zenekart tart fenn. Menner Bernát 42 éve állt az élén s kitűnt alapos szaktudásával és változhatatlan buzgóságával. Kérdemelte Uraságának legteljesebb megelégedését és azok figyelmét, akik őt ismerték, egyébként ügyes hegedűs volt és alapos zenész és sok egyházi művet komponált.*”

Menner Bernát és zenekarának, kórusának kultúrája Tata szellemi életének egyik nagyon fontos része. Bizonyíthatja talán ezt az, hogy egykori lakóházán emléktábla őrzi emlékét, valamint a több évtizede évente megrendezésre kerülő Menner Bernát hangverseny általános iskolás diákok részére.

Talán e szerény megemlékezéssel is sikerült hozzájárulni, hogy a család ma élő tagjai is újból emlékezzenek az ősökre: Menner Bernátra és legfőképpen most fiára, a 175 éve született dr. Menner Adolfra.

A zirci cisztercita rend címere, 1135.

Dr. Szecskó Károly

Adalékok Kalász Mihály Elek életéhez és munkásságához

Emlékezés születésének 94. és halálának 25. évfordulójára

A régi Torna megyei Szentandráson (ma Tornaszentandrás) született 1905. október 5-én jómódú parasztcsalád negyedik gyermekeként. Édesapja, Kalász András Amerikát megjárt magyar volt. Tíz évet szolgált fiatal korában az Amerikai Egyesült Államok hadseregében, mint lovaskatona. Édesanyját Bellus Rozáliának hívták.¹ Mihály nevű gyermeküket, miután szülőfalujában elvégezte az elemi népiskola négy osztályát, Kassán a premontrei rend gimnáziumába írták be, ahol elvégezte a középiskola első három osztályát.² A trianoni béke következtében azonban Kassán nem folytathatta tanulmányait, ezért az 1920–21-iki tanévre Egerbe írták be szülei, a ciszterciek helybeli gimnáziumába. Itt folytatta tanulmányait a negyedik osztályban. Osztályfőnöke Szász Alfréd volt. A magyar nyelvet és irodalmat Werner Adolf igazgató, a latin, valamint a német nyelvet és az irodalmat osztályfőnöke, a történelmet Bartók Egyed, a természetrajzot Kovách Demjén, a hit- és erkölcsstant Módy Dezső, a földrajzot Pataki Kálmán, a mennyiségtant Rássy Paulin, a rajzoló geometriát Troján Alfonz, a gyorsírást Torday Ányos, a testnevelést Szabó Ferenc oktatta neki.³ A tanévet „vastagbetűs”, ösztöndíjas tanulóként végezte el. Minden tárgyból jelesre érdemesítették tudását.⁴

Az ötödik osztályt az 1921–22-es tanévben végezte el. Osztályfőnöke ismét Szász Alfréd volt. Az év során az érseki Szent József Internátusban lakott ösztöndíjasként. A tanévben a hit- és erkölcsstant Balassa Brúnó, a magyar nyelvet és irodalmat Werner Adolf, a latin, valamint a német nyelvet és irodalmat osztályfőnöke, a görög nyelvet és irodalmat Rédey Gerő, a történelmet Pölöskey Kornél, a természetrajzot Kovách Demjén, a mennyiségtant és az éneket Rássy Paulin, a gyorsírást Tordai Ányos, a testgyakorlást Szabó Ferenc tanította osztályában.⁵ A tanév végén csak latinból és mennyiségtanból kapott jó osztályzatot, a többiből jelest.⁶

A hatodik osztály elvégzésére az 1922–23-as tanévben került sor. Osztályfőnöke ekkor is Szász Albert volt. A tanévben is az Érseki Szent József Internátusban lakott, ösztöndíjasként. A tanévben a hit- és erkölcs tantervet Balassa Brúnó, a magyar nyelvet és irodalmat Werner Adolf, a latin, valamint a német nyelvet és irodalmat osztályfőnöke, a görög nyelvet és irodalmat Rédey Gerő, a történelmet Bartók Egyed, a természetrajzot Kovách Demjén, a mennyiségtant és az éneket Rássy Paulin, a testgyakorlást Szabó Ferenc oktatta nekik. E tanévben ismét „vastagbetűs” tanuló volt, mindenből jelest kapott.⁷ A tanév végén Böhm János egervári prépost adományából 3000 koronát kapott, jó tanulmányi eredményeiért. Az ösztöndíjat a Rajner-alapból élvezte. A fentiekén kívül részesült Békefi Remig zirci apát adományából is. Sőt könyvjutalomban is részesült. Timkó, Krisztus útján című könyvét kapta jutalmul.⁸

A hetedik osztályt az 1923–1924-es tanévben végezte el. Osztályuk vezetője Szász Alfréd volt. Hit- és erkölcs tanára a tanévben Balassa Brúnó, magyar nyelv és irodalom tanára Werner Adolf, latin, valamint német nyelv és irodalom oktatója osztályfőnöke, görög nyelv és irodalom tanára Rédey Gerő, történelem tanára Baksa Kristóf, természettan, mennyiségtan és ének oktatója Rássy Paulin, tornatanára Szabó Ferenc, egészségtan tanára Horváth Géza volt.⁹ Ebben a tanévben is „vastagbetűs” tanuló, bár magyar nyelvből és irodalomból csak jó osztályzatot kapott.¹⁰

A gimnázium nyolcadik osztályát az 1924–1925-ös tanévben végezte el. Osztályfőnöke ismét Szász Alfréd. Ebben az esztendőben hit- és erkölcs tantervet, valamint bölcséleti előtan tanára Balassa Brúnó, magyar nyelv és irodalom tanára Kürthy Menyhért, latin, valamint görög nyelv és irodalom oktatója Rédey Gerő, német nyelv és irodalom tanára osztályfőnöke, történelem tanára Baksa Kristóf, természettan, mennyiségtan és ének oktatója Rássy Paulin, torna oktatója Szabó Ferenc volt.¹¹ A tanév során ismét „vastagbetűs” tanuló volt, csupán természettanból kapott jó osztályzatot.¹² Szorgalmáért és jó magaviseletéért a tanév végén a Ciszterci Diákszövetség adományából 50.000 koronát kapott.¹³ Érettségi vizsgája jelesre sikerült.¹⁴

Érettségi után jelentkezett és felvételt nyert 1925. augusztus 29-én Zircen a ciszterci rendbe.¹⁵ 1926. augusztus 30-án letette, szintén Zircen, az egyszerű és 1930. június 21-én az ünnepélyes fogadalmat. 1930. július 6-án áldozópappá szentelték.¹⁶ Ezt követően még a fenti évben

felvételt nyert a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karára, ahol 1932-ben történelem–latin szakos középiskolai tanári oklevelet szerzett. Ugyanebben az évben magyar művelődéstörténelemből doktori szigorlatot tett.¹⁷ Doktori értekezésének címe: A szentgotthárdi apátság birtokviszonyai és a ciszterci gazdálkodás a középkorban. Diszsertációját a korabeli szokásoknak megfelelően nyomtatásban is megjelentette. Értekezése a Tanulmányok a magyar mezőgazdaság történetéhez című kiadványsorozatban látott napvilágot, melyet a neves történész, Domanovszky Sándor szerkesztett. A 181 oldal terjedelmű alkotást „fiúi szeretettel” édesapjának és édesanyjának ajánlotta.

Monográfiája bevezetőjében rövid összefoglalót adott a szentgotthárdi apátság alapításának történetéről. Majd mondanivalóját tíz fejezetben fejtette ki. Műve első részében az apátság földrajzi viszonyait írta le. Ezzel kapcsolatban szólt az apátság helyének megválasztásával kapcsolatos ciszterci elvekről, majd kifejtette, hogyan érvényesült ez a szentgotthárdi apátságnál. Megjegyezte, hogy az elveknek megfelelően a szentgotthárdi monostor a környék természetes központjában helyezkedett el. Birtokai egy tagban a monostor körül terültek el. Ez volt a törzsbirtok, amelynek leírta talaját, vizeit, domborzatát és éghajlatát. Érzékeltesen írta le azt a talajtörő, telepítő munkát, melyet a ciszterciek végeztek. A törzsbirtok leírása után szólt az apátság apróbb, elszórt birtokairól, azok területi változásairól.

Könyvének második fejezetében az apátsági birtokok kiépítéséről szólt. Előljárójában megjegyezte, hogy a ciszterci gazdálkodás a majorrendszeren alapul. Megfogalmazta a majorok létesítésénél követett elveket. Vázolta a major–hálózat építésének irányait. Elemezte az egyes majorok területi elhelyezkedését, írt fejlődésükről, lakóikról, berendezésükről, talajtörő munkájukról.

Monográfiájának harmadik fejezetében a birtokok jogi helyzetét elemezte. Ezzel kapcsolatban abból indult ki, hogy a ciszterci monostorok saját érdekükben különböző kiváltságok elnyerésére törekedtek. Közölte a szentgotthárdi apátság egyházi kiváltságait. Ez a következőket jelentette: az apátságot kivették a püspöki joghatóság alól, tizedmentességet élvezett, nem tartozott adóval a megyének sem, kiváltságokat élvezett a kamarahaszonnal kapcsolatban is. A birtokok jogi helyzetének leírásakor szólt a rendhez, az atyaapáthoz és a nagykáptalanhoz való viszonyáról is.

A könyv következő, negyedik fejezetében az apátság munkaerőviszonyairól olvashatunk. Előljárójában megjegyezte, hogy a ciszterci gazdálkodás ereje a munkaerő szervezettségében rejlett. E szervezettség az alábbiakban mutatkozott meg: a rend minden tagja végzett kézi munkát, az apát volt a gazdálkodás vezetője. Az apátot segítették a gazdálkodás szervezésében a szerzetesek soraiból kikerülő perjelek, azok tisztársai, valamint a munkás testvérek. Ez utóbbiak, mint világi munkaerők a legfontosabb szerepet játszották a gazdálkodásban. Ugyancsak a világi munkaerők körébe sorolhatók a jobbágyok és az idénymunkások. A fejezet végén a szerző részletesen leírt egy munkanapot, illetve az ezen folytatott közös munkát.

Az ötödik fejezetben a gazdálkodás ágazatait tárta fel. Itt abból indult ki, hogy a ciszterci monostorok birtokai teljes, önálló üzemek voltak. Itt megjegyezte, hogy a legfőbb ciszterci foglalkozás a földművelés volt, amely háromnyomásos rendszerben folyt. A szerző részletesen írt a termelt növények nemeiről, az igavonó erőről, különös tekintettel az ökrökre. Írt a trágyázásról, a szántásról és vetésről, az aratásról és cséplésről. Ezt követően szólt az állattartásról, a rét- és legelőgazdálkodásról. Az állattenyésztés, illetve -tartás leírásakor külön-külön írt a ló-, a szarvasmarha-, a juh- és a baromfitartásról. Elemzését az erdőgazdálkodással folytatta. Itt kitért arra, hogy az erdők milyen szerepet játszottak az épület- és tűzifa-kitermelésben, a legeltetésben, az erdei termékek begyűjtésében, valamint a vadászatban. Ezt követően írt a szőlőművelésről, különös tekintettel az új fajok meghonosítására. Leírta a borkészítés és értékesítés menetét. A szőlő- és borgazdálkodás leírása után nem feledkezett meg a gyümölcsstermelésről sem. Ezután szólt a mesterseges tavakról, a vízierő hasznosításáról, különös tekintettel Szent Bernát elveire. A fejezet végén írt a ciszterciek által művelt szakmákról, műhelyekről, építőanyagokról, élelmiszeripari üzemekről, s végül a ruházati cikkek és a gazdasági eszközök készítéséről.

A gazdálkodás egyes ágazatainak áttekintése után az azzal összefüggő pénzügyekről szólt. Hatodik fejezet: itt abból indult ki, mi volt a pénz szerepe a ciszterci monostorok gazdálkodásában. Leírta a bevételi forrásokat, a vevők érdekeit szolgáló eladási szabályokat, valamint az apátság vásárait. Szólt a kincstári só kezeléséről, a bérletekről, s a jobbágyszolgáltatásokból származó jövedelmekről is. A fejezetet azzal zárta, hogy a pénzt a ciszterciek kölcsön és egyéb formában hogyan gyűmölcsöztették.

A pénzügyi helyzet bemutatása után a hetedik fejezetben az apátság nagyobb vállalkozásait szedte sorba. Ezen belül kitért a szentgotthárdi apátság birtokán elterülő Dobra várának építésére (1241–1270), valamint a pornói leányapátság megalapítására (1219).

A monográfia nyolcadik fejezetében az apátsághoz tartozó jobbágy-közsegeket mutatta be, a mohácsi vész előtt és után. Az e fejezethez kapcsolódó kilencedik részben egy 1350-es földesúri pert írt le, melyet az apátság folytatott a jobbágyaival, egy ellene emelt hamis vád kapcsán. Az utolsó, tizedik részben arról szólt, hogy kik voltak az apátság kegyurai. Kimutatta, hogy 1391-től 1528-ig a kegyurak a Szécsiek voltak, akik a kegyuraságot Zsigmond királytól kapták 1391-ben.

Az utolsó fejezetet egy függelék követi, amely az apátok, a rendtagok és a jobbágyok névsorát tartalmazza. A szerző rendkívül alapos leírást készített a felhasznált forrásairól és irodalomról. Ebből kitűnik, hogy nemcsak hazai, hanem osztrák archívumokban is kutatott. A meglévő magyar, latin, német és francia nyelvű irodalmat egyaránt felhasználta. Művét térképek teszik használhatóbbá.

A munka címéből kitűnik, hogy a szerző kettős feladat megoldására vállalkozott: egyrészt ismertetni egy magyar középkori ciszterci apátsági birtokot, másrészt ezzel kapcsolatban képet nyújtani általában a ciszterci gazdálkodásról. Annak ellenére, hogy közismert volt a ciszterci rend szerepe régi századaink gazdasági életében, addig mégsem talált a Kalász Elekhez hasonló részletes és rendszeres ismertetésre történelmi irodalmunkban. A szerző történetírói feladatát annak ellenére magas színvonalon oldotta meg, hogy a szentgotthárdi apátság középkori viszonyairól csak kevés írásbeli forrás maradt fenn. Ennek oka a tatár és a török dúlás volt. A cisztercieknek a fentiek során csak a legfontosabb okleveleket sikerült megmentenie. Ezeket a szerző főként az osztrák ciszterciek levéltáraiból, valamint a Batthyány-család körmendi levéltárából gyűjtötte össze. Abból következően, hogy a ciszterci birtokok gazdálkodását a legaprólékosabb részletekig központilag egységesen szabályozta a nagykáptalan, Kalász Elek joggal használta fel a nagykáptalani döntéseket és a külföldi apátságok analógiáját, az itteni viszonyokra vonatkozó adatok hiányainak pótlására, az egyetemes érvényű gazdasági rendelkezések, elvek alkalmazásának lehetőségére. A monográfia hiányossága talán, hogy a fenti szabályozó elvek és a szentgotthárdi apátság valóságos gyakorlatának különbségeire nem mutatott rá elég élesen, a hazai gazdálkodás akkori állapotrajzának bemutatásával. Ugyanakkor

tény, hogy az a kép, melyet a gazdag külföldi irodalom és forráskiadványok felhasználásával, a ciszterci gazdálkodás részleteiről adott, megkönnyítette e témák jövőbeli feldolgozását.

Munkája nagy értéke, hogy kimutatta: a szentgotthárdi apátság gye-
püelvi területen települt. Ebből következően, igen helyesen, a szerző elő-
ször a szerzeteseknek a hely kiválasztásában érvényesülő elveivel fog-
lalkozott. Tekintetbe vette az adott földrajzi tényezőket, s ezek segítsé-
gével írta le az apátsági birtok kiépítését. Kimutatta, hogy a ciszterci
gazdálkodás alapja a major-rendszer volt, s az egyes birtokrészeknek a
művelésbe való bekapcsolódása a majorok építésével történt, amelyek
később községekké fejlődtek. Arra is rámutatott, hogy a munkás testvé-
rek intézménye folytán a munkaerő tekintetében az apátságok nagyon
kedvező helyzetben voltak. Mikor ez a munkaerő lecsökkent, a további
gazdálkodás alapjául a jobbágyközségek szolgáltak. Úgy tűnik azonban,
hogy a fenti átalakulás okát a szerző nem fejtette ki művében kellően.
Magát a folyamatot pedig helyesebb lett volna a munkaerőviszonyok is-
mertetésénél tárgyalni, mint később egy földesúri per kapcsán.

Kalász Elek monográfiája legnagyobb részét értelemszerűen a gaz-
dálkodás különböző ágazatainak ismertetése foglalta el. Leírásából meg-
győzően kitűnt, hogy a ciszterci gazdálkodás olyan fejlett volt, hogy eh-
hez képest a világi nagybirtokok gazdálkodása még századok múlva is
primitívnek tűnt. Nem valószínű azonban, hogy valami mélyebb gon-
dolkodás vezette a cisztercieket arra, hogy a háromnyomásosnál maga-
sabb nyomást ne használjanak. Ennek oka egyszerűen az volt, hogy több
vetésforgó számára ekkor még hiányzott a negyedik, vagy ötödik ter-
mény, hiszen ekkor még nem termeltek takarmánynövényeket. A szent-
gotthárdi apátsági birtok nagy gazdasági erejét bizonyítja, hogy alapítása
után még félszázad sem telt el, mikor már leányapátság telepítésére
vállalkozott.

A munkából kitűnik, hogy az apátság virágzásának ideje a
XIII. században volt, s az ezt követő XIV. században elindult a hanyatlás
folyamata. Kár, hogy ennek okáról nem adott egyértelműbb képet a szerző.

A rendkívül alapos monográfia fogyatéksága, hogy a szerző a té-
mát csak halványan állította be a kései középkor magyar gazdaságtörté-
netébe. A hanyatlást egyébként teljessé teszi az a körülmény, hogy a
XIV. század végén magánkegyurak kezére került a királyi alapítású
apátság. A XV. században Mátyás király ismét életre akarta kelteni, de
próbálkozása nem hozott tartós eredményt.

A munka nagy értéke a fennmaradt szerzetes-, munkás testvér- és jóbbágynevek közlése, melyeknek nagy hasznát vehették a településtörténeti és a nemzetiségi történeti kutatások. A részletes bibliográfia és térkép szintén jól szolgálhatta a hasonló tárgyú kutatásokat. A könyv nagy értéke a szerző világos, magyaros stílusa.

Kalász Elek könyvének megjelenését a korabeli szakkritika nagy elismeréssel fogadta. A Századok című folyóirat 1933-as évfolyamában például Csapodi Csaba írt róla nagy elismeréssel. A munka bibliográfiai adatait a második világháború után felvették az Ausztria történetének forrásai című munka irodalomjegyzékébe is.¹⁸

A középiskolai tanári oklevél megszerzése után egy évig, az 1932–1933-as tanévben gyakorló tanár volt a fővárosban.¹⁹ Innen Szentgotthárdra rendelték hitoktatónak. Hitoktatóként az 1933–1934-es tanévben tevékenykedett.²⁰ 1934-ben rendjének apátja jószágkormányzónak és erdőfelügyelőnek nevezte ki Szentgotthárdra.²¹ Sokoldalú tehetségét bizonyítja, hogy ezt a humán beállítottságától távol eső megbízatást is kitűnően látta el. Nevéhez fűződik a hatezer holdas birtok rendbehozatala. Az apátságban egy nagy kapacitású, éjjel–nappalos fűrészüzemet építtetett fel.²² Ezen kívül megszervezte hat kegyúri templom — közülük három az ausztriai Burgenlandban volt — restaurálását.

Miután kitűnően teljesítette gazdasági megbízatását, apátja 1937 nyarán kinevezte a rend budai gimnáziuma tanárának.²³

A budai ciszterci gimnáziumban az 1937–1938-as tanévben latint, történelmet és magyart oktatott heti 17 órában. Ezen kívül ellátta a III/b. osztályfőnöki feladatait is. A tanév során az egyik szülői értekezleten két nagysikerű előadást tartott: A serdülés kezdetén, valamint A jellemnevelés a serdülés kezdetén címmel.²⁴

A következő, 1938–1939-es iskolai évben magyart és latint oktatott heti 19 órában, ezen kívül ellátta a IV/b. osztályfőnöki teendőit is. Iskolai oktató–nevelő munkája mellett a budai ciszterplébánián segédlelkészként is működött.²⁵

Az 1939–1940-es heti kötelező óráinak száma 16 volt. Ennek keretében hit- és erkölcsstant, történelmet, latint és földrajzot oktatott. A tanévben reá hárult az V/b. osztály osztályfőnöki teendőinek ellátása is. Ő volt a tanév során az intézmény tanári értekezleteinek jegyzője. Cserkésztsízként kivette részét a nyári táborozások szervezéséből. Cserkészei számára mozgó nyári tábort szervezett. Sőt arra is futotta idejéből, hogy a nyári szünetben hazautazzon szülőfalujába, s ott a plébánián

segítsen. A tanév során a tollat is buzgón forgatta. Intézménye évkönyvében cikket tett közzé Horthy Miklós kormányzóságának 20. éves jubileuma alkalmából. Ezen kívül a Kassán megjelenő, Felvidék című lapban cikksorozatot publikált az 1831. évi kolera szülőfaluján belüli ártalmairól.²⁶

Az 1940–1941-es tanévben csak heti 15 óra megtartása hárult rá. Ebben a tanévben történelmet, latint, földrajzot oktatott. Ő volt a VI/b. osztályfőnöke. Továbbra is ellátta a tanári értekezletek jegyzői teendőit. A nyár folyamán cserkésztsízt rajparancsnokként ismét mozgótábort szervezett, amelynek lefolyásáról cikket írt évkönyvük számára. 1941 májusában szentbeszédet mondott a budai Sziklatemplomban, s ellátta a Bocskai-úti elemi iskola gyóntatói teendőit is.²⁷

Az 1941–1942. iskolai évben heti óráinak száma 13-ra csökkent. Ebben a tanévben latint, történelmet és földrajzot oktatott. Igazgatója megbízásából ellátta a VII/b. osztályfőnöki teendőit. Továbbra is ő vezette a tanári értekezletek jegyzőkönyveit. Nyáron továbbra is ellátta cserkésztsízi feladatait. Folytatta gyóntatói teendőit a Bocskai-úti elemi iskolában. Ezen kívül apátja megbízásából Zircen rendezte a rend központi levéltárának kéziratgyűjteményét, valamint térképtárát. Nagy munkabírást bizonyítja, hogy 1942. március 1-jétől a budai ciszterci plébánián helyettesítette az egyik bevonult segédlelkészt.²⁸

A rend apátja öt éves budai működése után, 1942 nyarán Bajára helyezte. Ezzel kapcsolatban intézményének 1942–1943-as évkönyvében a következőket olvashatjuk: *„Eltávozott társunk szorgos szerénységével, gyakorlati készségével és buzgalmával, az irodai teendők pontos szolgáltatásával, s a kirándulások megrendezésének fáradhatatlan gondosságával, eredményesen munkálkodott közre iskolánk nevelési tevékenységében.”*²⁹

Apátja döntése alapján tehát az 1942–1943-as tanévet a rend bajai, III. Béláról elnevezett gimnáziumában kezdte el. A tanév során heti 13 órában tanított történelmet, latint és földrajzot. Oktató munkáján kívül ellátta a tanári értekezletek jegyzői teendőit is. Irodai kisegítőként is működött, nyáron cserkésztsízi feladatokat látott el. Sőt, ő volt a Diákaptár őre is. Vezette az iskolai leventecsapat irodai ügykezelését. A levente őrsvezetői tanfolyamon előadást tartott, Amit a magyarság Európának adott címmel. Előadóként szerepelt a cserkész ifjúvezetőképző tanfolyamon is, ahol Népi műveltség, magyar műveltség, európai műveltség címmel tartott előadást. Közreműködött a szegedi levente ifjúvezetőképző tanfolyamon is.

Az intézményi feladatok ellátásán kívül a tanév során a helybeli közép fokú Kertészeti Tanintézet I–IV. évfolyamán gazdaságtörténetet oktatott heti nyolc órában. Oktatási teendőin kívül továbbra is ellátott lelkipásztori feladatokat is. Alkalmilag szentmiséket tartott a helybeli belvárosi templomban a ferenceseknél és a zárdában. Részt vett a helybeli katonaság húsvéti gyóntatásában. Az iskolai szünetekben pedig szülőfaluja lelkipásztorának segített.³⁰

Az intézet 1942–1943-as évkönyvében látott napvilágot a többéves szorgos munkája eredményeképpen megírt: Vázlatok a magyar földön 800 éves ciszterci rend munkájáról című dolgozata. Munkáját a szakemberek oly nagyra értékelték, hogy az később különnyomatban, könyv alakban is napvilágot látott. Tanulmányát a rend történészei jelenleg is egyik alapmunkaként kezelik.

A szokásos bevezető után témájával kapcsolatos mondanivalóját tizenkét fejezetben fejtette ki. Az első részben az imádkozó ciszterciekről írt, akik életében a napi zsolozsmázás központi szerepet kapott. Ezt követően a szerzetesek lelkipásztorkodó, majd tanítói tevékenységéről szólt. Miután a fentiekkel kapcsolatban összefoglalta mondanivalóját, a cisztercieknek a tudományban, a művészetek fejlesztésében, a mindenkori uralkodók szolgálatában és a honvédelemben végzett tevékenységét érintette. Ezt követően arról szólt, hogy milyen munkát végeztek a rend tagjai a mezőgazdálkodás, az ipar és a kereskedelem, valamint a szociális munka terén. Munkája utolsó részében a ciszterci apácákról szólt.

A szentgotthárdi apátság gazdaságtörténetéhez hasonlóan, ezt a munkáját is alapos forrás- és irodalomjegyzék követte. Ezt bizonyítja, hogy a 151 oldal terjedelmű monográfiából 25 oldalt szánt a források és a felhasznált irodalom bemutatására. Munkája végén sajnálattal jegyezte meg, hogy helyhiány miatt nem tudott részletes jegyzetapparátust közreadni.

Az 1943–1944-es tanévben heti 16 órában oktatott történelmet, latint és honvédelmi ismereteket. Osztályfőnöke volt a IV. osztálynak. Ő volt a tanári értekezletek jegyzője is. Az igazgatói irodában kisegítőként működött. A tanévben vezette a Diákkaptárt.

Cserkésztszítként vezette az iskolai levontecsapat irodai ügykezelését. Előadásokat tartott a cserkész őrsvetetői tanfolyamon. Továbbra is oktatott a helyi Kertészeti Tanintézetben gazdaságtörténetet. Áldozópapként alkalmi szentmiséket tartott a belvárosi templomban, a ference-

seknél, valamint a zárdában. Részt vett a helybeli katonaság húsvéti gyóntatásában. Az iskolai szünetben segített szülőfaluja lelkipásztornak.³¹

1944 nyarán apátja a rend székesfehérvári, Szent Istvánról elnevezett gimnáziumába helyezte. Amikor idekerült, már a Szovjetunió Vörös Hadseregének csapatai gyors ütemben közeledtek Magyarország felé. 1944 szeptember végén átlépték a határt. Mintegy fél év múlva elérték Székesfehérvárt is. A város front alatti életében rendkívül talpraesetten viselkedett. Nyelvtudása segítette abban, hogy a Vörös Hadsereg parancsnokságán a település katonai felszabadítása után néhány nappal megjelenhetett. A parancsnoknál elérte, hogy a ciszterci rendház külön fegyveres őrt kapott, s így a házat belső károsodás nem érthette. A harcok elmúltával tevékenyen részt vett a rendház és a gimnázium rendbehozatalában, főleg az ablakok beüvegezésében és a tető cserepezésében.³²

Életének új szakasza kezdődött el, amikor 1946 nyarán Endrédy Vendel apát Székesfehérvárról a rend egri rendházába helyezte, ahol az egyházi iskolák 1948-as nyári államosításáig a gimnáziumban és a hozzá tartozó általános iskolában egyaránt oktatott. Sőt, ő végezte az irodai munkákat is. Egyidejűleg, mint meghívott előadó, tanított a helybeli Érseki Jogakadémián is. Talán itt mutatkozott meg legjobban tanítványaihoz való alkalmazkodása. Volt olyan időszak, hogy reggel 8-tól 9-ig az általános iskola első osztályosait készítette elő az első szentgyónásra, szentáldozásra, 9-től 10-ig pedig a jogászoknak adott elő egyetemi szinten újkori történelmet.³³

A rendi gimnázium államosítása után továbbra is Egerben maradhatott. Az 1948–1949-es tanévben, az államosítás utáni első évben, a helyi érseki Hittudományi Főiskola teológiai tanulmányokra előkészítő tanfolyamán oktatott. A tanfolyamon Czapik Gyula érsek többször is meglátogatta és nagy elismeréssel szólott munkájáról.³⁴

1949 nyarán azonban, jelenleg ismeretlen okból, el kellett hagynia Egert. Ekkor szülőfalujába ment szüleihez, s ott mint kisegítő családtag a hétköznapi munkát végzett, vasárnaponként pedig segített a helybeli plébánosnak. A vasárnapi nagymiséket mindig ő tartotta.³⁵ Szülőfalujában 1950 nyaráig tevékenykedett.

Ekkor ismét Egerbe került, ahol a ciszterci plébánián működött, igaz, csak megtűrtként. Egerbe kerülésétől kezdve a plébánián, a szentbeszédek kivéve, minden pasztorációs munkában részt vett. Mivel kitűnő technikai érzéke volt, a templomban kisebb javításokat is végzett.

Tevékenysége révén a templom vízvezetéket kapott, mosdóval és zuhanyzóval. Mint jeles műértő, felismerte, hogy a tumbához alkalmazott, feketére mázolt gyertyatartók a főoltáron maradt eredeti barokk gyertyatartók tartozékai és szorgalmazta azok restaurálását. Miután ez megtörtént, az istenháza gyönyörű barokk gyertyatartó sorozathoz jutott.³⁶

Ismélt Egerbe kerülése után a Werner apát utca 9. sz. alatt lakott (jelenleg Bródy Sándor utca). Ez a lakás a ciszterci rendházban volt. Itt élt a rendház 1950. június 16-i államosításáig, Debreceni Imre Szixtusz rendtársával együtt, aki akkor a rend helybeli Szent Bernát templomának plébánosa volt.³⁷

Kalász Elek az 1948-ban betiltott cserkészszellemében egri évei alatt maga köré gyűjtötte a fiúkat, több családot, akikkel rendszeresen kirándult a Bükkben. A túrákon mindig volt tábori mise, melynek keretében nevelte és oktatta egyházas, keresztény szellemben a diákokat. Az 1950-es évek elején, hivatalos rendelkezés szerint minden intézménynek és lakóháznak elrendelték a Lakónyilvántartás című hivatalos dokumentum vezetését, melyet a rendőrség hitelesítve adott ki. A ciszterci templom Széchenyi u. 15. sz. házra a rendőrség természetesen nem adta ki az említett nyilvántartási könyvet, mert a középületben, amilyen a templom volt, nem lehetett hivatalosan lakás. Ezért Kalász Elek a templom címére nem jelenthette be állandó lakóhelyét. Így Ambrus Adrienn szülei lakására jelentették be az ő kérésükre, ami természetesen nagy kockázattal járt abban az időszakban. A bejelentés után Kalász Elek az említett lakóházba költözött, amely a Telekessy utcában állott. 1961 nyaráig a szerzetes pap ebben a lakásban viszonylag nyugodt körülmények között élhetett. Ekkor azonban váratlan esemény történt: egy jelenleg már nem ismert dátumú napon, éjjel a rendőrség egyszerre házkutatást tartott az országban, így Egerben is, a volt rendtagok állandó bejelentett lakóhelyén, sőt a templomban is.

E házkutatás a ciszterci rend tagjainak politikai megfélemlítését és elnémitását szolgálta. Ennek következtében például Hegyi Kapisztrán egykori egri ciszterci perjelt világi papnak vette át az egri érsek; ezt követően Zaránkon plébánosi funkciót látott el. Azonban a fenti házkutatást követően eljárást indítottak ellene azon címen, hogy a fiatalsággal illegálisan foglalkozik. Az eljárást követte az állami hatóság utasítására, még fiatal korában a nyugdíjaztatása. Ezt követően Hegyi Kapisztrán Pannonhalmára, a Papi Szociális Otthonba került, és ott élt 1992-ben bekövetkezett haláláig.

A házkutatást követően rendőrségi eljárás folyt Kalász Elek ellen is, amely Egerből történő kényszerű elköltöztetését eredményezte. Hegyi Kapisztránhoz hasonlóan ő is a pannonhalmi Szociális Otthonba került és ott élt haláláig.³⁸

1961 Húsvétja után került az említett otthonba, ahol mint házimunkás végzett különféle kisebb, elsősorban asztalosí javításokat. 1966-tól az otthonban gondozottként élt, de amíg lehetett, szívesen ment bárhová pasztorációs munkára, ahová hívták, avagy küldték. Kitartással gyűjtötte szülőhelyén tett látogatásai alkalmával annak történeti adatait, melyek felhasználásával számos történeti tárgyú előadást tartott a pannonhalmi Szociális Otthonban. Precízen fogalmazott kultúrtörténeti előadásait mindenki szívesen hallgatta.³⁹

Kalász Elek érdekes egyéniség volt. Kisebb, szűk körű társaságban mindig jókedvűnek mutatkozott. Szeretett tréfálkozni, szinte mesterkéltnél jókedvvel tréfálkozott. A visszaemlékezők szerint azonban külső derűje mintha csak bizonyos belső feszültség időnkénti levezetése lett volna. Tulajdonképpen senki előtt sem nyílt meg igazán. Nagyon zárkózott, saját útjain járó természete szinte a mogorvaságig visszahúzódóvá tette. Különösen jellemző volt ez rá a halála előtti években, melyet természetesen befolyásolt időközben bekövetkező betegsége is. Egészen haláláig a pontos, szinte kínosan aprólékos munka jellemezte.

Szülőföldjéhez haláláig melegen ragaszkodott. Talán itt érezte magát igazán jól. Még Pannonnalmáról is szülőfalujának Árpád-kori műemlék temploma foglalkoztatta. Szívósan küzdötte ki annak restaurálását az Országos Műemlékvédelmi Felügyelőségen. Amikor ideje engedte, természetesen évente egyszer-kétszer kedves városába, Egerbe is el látogatott. Ilyenkor jobbára Ambrus Adrienn családjánál érkezett.

Halála előtt néhány évvel szülőfalujában érte egy kisebb agyvérzés is, amely után a miskolci kórházban feküdt. 1974 tavaszán is nagyon kétségbeesett a szülőfalujában töltendő szabadságra. Május 15-én azonban újabb agyvérzést kapott. Ekkor a budapesti Széher úti kórházba szállították kezelésre. Az agyvérzés következtében jobboldala teljesen megbénult, s elvesztette beszédkészségét is. 1974. május 20-án délelőtt 10 órakor tüdőgyulladás vetett véget szorgos életének. A fenti napon hunyt el életének 69., szerzetességének 49., áldozópapságának 44. évében, a szentségekkel megerősítve. Beszterlése 1974. május 30-án került sor a budapesti Farkasréti temetőben. Ezt követően június 4-én szülőfalujában, Tornaszentandrásán helyezték örök nyugalomra. Az engesztelő szentmise-

áldozatot Pannonhalmán kívül a temetés napján, június 4-én Torna-szentandráson, Budapesten pedig június 6-án a budai Szent Imre plébániatemplomban mutatták be.

Földi maradványait szülőfaluja általa restauráltatott Árpád-kori temploma tövében helyezték el. E sír mementóként hirdeti értékes, nem mindennapi életútját.

Annak ellenére, hogy Kalász Mihály Elek életútja rendkívüli, a halála óta eltelt negyedszázad alatt senki sem vállalkozott életútjának feldolgozására. Ez késztetett engem arra, hogy az edelényi Városi Könyvtár igazgatójának, Laki-Lukács Lászlónak a megbízásából foglalkozzak életével és munkásságával. A rendelkezésemre álló, viszonylag kevés idő alatt, sikerült róla minden fontosabbnak ítélt forrást feltárnom, beleértve még élő személyek visszaemlékezéseit is. Előadásom befejezésekképpen legkitűnőbb adatszolgáltatóm, Ambrus Adrienn egri nyugalmazott mérnök visszaemlékezéséből idézek, melyet 1999. szeptember 20-án vetett papírra: *„Ennyi év után sem homályosult bennem dr. Kalász Elek megbecsülése, értéke és tisztelete. A kiemelkedő tudású történészt, hazáját mélyen szerető és szolgáló magyart, szülőfalujához hűségesen ragaszkodó, nevelői hivatásában mindenáron helytálló ciszterci tanárt ismertem meg, tiszteletet érdemlő egyéniségében. Rátermettsége, tudása, jelleme, mély szerzetesi életszemlélete, szerzetestanári nevelői hivatása vezérelte tetteit. De ezt dr. Kalász Eleknél is derékba törte a Magyarországot és a nemzetet sújtó kommunizmus diktatúrája. A magyarságpolitika vértanúságának végtelen sorába örökre beírandó az ő élete és neve, vértelen áldozatot vállaló magyar hősként.”*

Elhangzott 1999. november 9-én, kedden 17.30 órai kezdettel az edelényi Városi Könyvtárban rendezett Kalász Elek emlékestén.

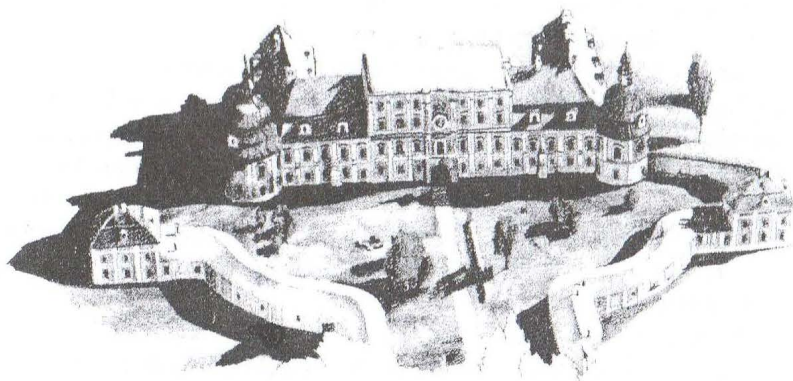
Jegyzetek

- ¹ Dr. Kalász Mihály Elek (Feljegyzés a szerzetes tanár életéről halálát követően. Dátum nélkül. — Hervay Ferenc Levente, a rend jelenlegi Zircen élő történészének dokumentuma.)
- ² Uo.
- ³ A ciszterci rend egri főgimnáziumának értesítője (a továbbiakban: Értesítő) az 1920–1921. iskolai évről. Eger, 1921.; 11.
- ⁴ Uo.
- ⁵ Értesítő az 1921–1922. iskolai évről. Eger, 1922.; 14.
- ⁶ Uo.
- ⁷ Értesítő az 1922–1923. évről. Eger, 1923.; 14.
- ⁸ Uo. 17.; 18.
- ⁹ Értesítő az 1923–1924. iskolai évről. Eger, 1924.; 8.
- ¹⁰ Uo. 8.
- ¹¹ Értesítő az 1924–1925. iskolai évről. Eger, 1925.; 7.
- ¹² Uo. 8.
- ¹³ Uo. 17.
- ¹⁴ Uo.
- ¹⁵ Adatgyűjtő lap a Magyar egyházi személyek 1945/94. című életrajzgyűjteményhez. (Hervay Ferenc Levente által rendelkezésemre bocsátott dokumentum.)
- ¹⁶ Uo.
- ¹⁷ Uo.
- ¹⁸ Dr. Kalász Mihály Elek (Hervay Ferenc Levente dokumentuma.)
- ¹⁹ Adatgyűjtő lap a Magyar egyházi személyek 1945/94. című életrajzgyűjteményhez. (Hervay Ferenc Levente által rendelkezésemre bocsátott dokumentum.)
- ²⁰ Uo.
- ²¹ Dr. Kalász Mihály Elek (Hervay Ferenc Levente dokumentuma.)
- ²² Uo.
- ²³ Uo.
- ²⁴ A ciszterci rend budapesti Szent Imre Gimnáziumának értesítője (Továbbiakban Értesítő) az 1937–1938. iskolai évről. Bp. 1938.; 26.; 54–55.; 58.
- ²⁵ Értesítő az 1938–1939. iskolai évről. Bp. 1939.; 50–51.; 54.
- ²⁶ Értesítő az 1939–1940. iskolai évről. Bp. 1940.; 82–83.; 86.
- ²⁷ Értesítő az 1940–1941. iskolai évről. Bp. 1941.; 62–63.; 66.

- ²⁸ Értésítő az 1941–1942. iskolai évről. Bp. 1942.; 13.; 26.
- ²⁹ A budai Szent Imre Gimnázium évkönyve az 1942–1943. iskolai évről. Bp. 1943.; 30.
- ³⁰ A ciszterci rend bajai III. Béla gimnáziumának évkönyve az 1942–1943. iskolai évről. Baja, 1943.; 160.; 162–163.; 166.
- ³¹ Értésítő az 1943–1944. iskolai évről. Baja, 1944.; 14–15.; 16–17.
- ³² Dr. Kalász Mihály Elek (Hervay Ferenc Levente dokumentuma)
- ³³ Uo.
- ³⁴ Uo.
- ³⁵ Uo.
- ³⁶ Uo.
- ³⁷ Uo.
- ³⁸ Uo.
- ³⁹ Uo.

* * *

*Az edelényi kastély
Fazekas Péter grafikája*

Rózsa Gábor

**Fridrich János fényírdája:
„Atelier” 1905.**

FRIDRICH JÁNOS Edelényben született 125 évvel ezelőtt, 1874. szeptember 7-én. Szülei Fridrich Antal rk. kántortanító és Füst Erzsébet. János negyedik gyermeke a családnak és még hatan születnek utána. Öt gyermeket, három fiút és két lányt temet el a házaspár Edelényben. Az édesapa 1892-ben, 52 éves korában hunyt el Edelényben, 24 év itteni szolgálat után. A nagy család ezt követően kerülhet el a településről. Csak a Szentesen 1958-ban elhunyt János fiuk sorsáról tudunk. Szíves figyelmükbe ajánljuk Rózsa Gábor úr irását a Magyar Múzeumok tavaszi számából.

Napfény-fotográfiai műtermét az edelényi születésű fényíró mester 1905-ben építette fel az egykori „Görög Udvar”-ban, a szentesi magyar ortodox kistemplom háta mögött. Miskolci tanonc-, kassai és szombathelyi vándorévek után a Hertzl (Hegedűs)-féle piactéri műteremben lett fotográfus segéd, majd mestere halála után azt vezette tovább „Hegedűs utóda”-ként. Jó közepes amatőr szinten rajzolt és festegetett is. Beállítási mindig „festőiek” maradtak...

Kosztá József és Lakos János Pál festőművészeknek amolyan házi-fényképészévé lett, s mint ilyen nagyon közel került a Kecskeméti Művésztelepet alapító Révész Imréhez és tanítványaihoz. Műtermének vendégei közt Rudnay Gyulát, a vásárhelyi festők közül Tornyai Jánost és Endre Bélát említhetjük. Szentesen neki volt legjobb érzéke a művészek tiszteletére és megbecsültetésére. Kiváló szeme volt a helyi szobrászok, Koncz Antal és Örkényi Strasszer István munkáinak fotográfiai szintű elismertetéséhez.

Műtermében a város művészei és amatőrjei rendszeresen összegyűltek. Az 1908. évi kamaratárlatát Joó Béla festőművésznak rendezte. Ezt ábrázolja a műterem főfalán lévő ősfotográfiából nagyított fotóposzter.

A villanyvilágítás kezdete előtt fényudvaros műtermében kiváló minőségű zsáner- és csoportképeket készített. Laboratóriuma is az udvarról tükörrel belőtt, ablakában óriási kondenzor-lencsékkel párhuzamo-

sított fénynyalábbal működött. Alapszerszáma egy 90 cm képátmérőjű, egyedi iparművészeti álló fakamera és egy ezzel konform faliprojektor volt. A felvételező objektívet áthelyezve a nagyítóba, a képalkotás tárgy/kép fényírtjának torzításait így küszöbölhette ki.

Óriási fakameráját szekerre rakva még a századforduló előtt készített szabadtéri felvételeket, melyeket több bázisú (sztereo) felvételezési technikával akár mérőképeknek is tekinthetnénk. A megrendelők kérésére anilin festékkel színezett óriási tájképeket (poszterokat) is „festett”. A szentesi nép ezeket nevezte „föstmény”-nek, és a jómódúak mind tőle rendelték azokat.

1880-tól gyűjtötte a magyar és idegen nyelvű fotografiai irodalmat. Szakkönyvtára 450 kötetből áll, képzőművészeti köteteit a családi hagyatéknak őrzi. Majd minden fotóművészeti eljárást kipróbált, de különösen a grafikai hatású képmódosító eljárásokat és a különböző alapú nyomtatásokat kedvelte. (Dolgozott kőre, fémre és selyemvászatra is.) Papírképeinek mívés kereteit (passepartout) is maga préselte. Gép- és műszerparkját folyamatosan modernizálta, a villanó magnézium, majd a villanyfény bevezetése után is inkább a természetes szórt fényvel, annak derítésével operált. A hosszabb megvilágítások miatt alkalmazott vas fej- és kéztámasztó állványai, tükrös retus-asztalai, napfény-másoló fakeretei, képfelület-módosító „szatináló” hengerei, és teljes laborfelszerelése képezik az ipartörténeti bemutatóhely berendezését.

Modern kézi kameráival mindig jelen volt a város nagy eseményein. Rendszeresen fényképezett a piacokon, iskolákban, esküvőkön, templomokban is. Megörökítette a város jellegzetes középületeit, de a tanyák világát is. Még a cigánysorra is szívesen járt, ahonnan a festőművész barátoknak hozott előfényképeket egy-egy beállított, vagy ellesett jelenetről. A szentesi Koszta József valamennyi festményét üveglemez-negatívra rögzítette. Néprajzi felvételei között páratlan értékűek is akadnak. A műterem falán ezekből láthatunk mozaikfalakat.

Mindhárom leányát fotografusnak tanította. Tanoncéveik után a segédei, majd halálával az utódai, szerszámainak megőrzői, művészetének követői lettek: Massányiné, Erzsébet apja műtermében folytatta a fotós ipart 1985-ig, majd a közbenjárásunkra 1989-ben a Megyei Közgyűlésnek ajánlotta föl azt. Rágyánszkyne, a mester középső, Katalin leánya a Horváth Mihály utcában rendezett be önálló műtermet, melyben több atyai örökű tárgyat őrzött meg. Legkisebb leánya Ida, Tokácsli Lajos festőművész felesége pedig több pótolhatatlan értékű családi relikviát és

mesterségbeli dokumentumot adományozott a múzeumnak. Jó emlékezetének köszönhetően ma is tudunk gyűjteni a mester módszereiről, és műkedvelő baráti köréről is hiteles adatokat.

A tárgyak között kb. 20 db felvevő kamera, 15 db másoló és nagyító gép, stabil retus-asztalok, mobil dobozok, különleges lámpák, és korabeli laboratóriumi berendezések is vannak eredeti bútorok környezetében. A gyűjteményt jótékonyan egészíti ki a Horváth Mihály Gimnázium fizika- és kémia-szertárának néhány Calderoni-féle ívfényes projektora, dianézője és filmvetítője, valamint a régi rajz-szertár művészettörténeti képanyaga.

A fényirda belépő előterében Massányiné tanítványa, Szabóné, Remsző Erzsébet (Böbe-Foto) működteti fotómunka-felvevő és -árusító video-boltját, és szerződésünk szerint biztosítja a gyűjtemény megtekintését, melyet audiovizuális segédletekkel is támogat. A műterem mögött toldalékképpen hozzáépített kiszolgáló raktár és fotótár működik, amelybe patrióták ajándékai és alkalmi vásárlások révén folyamatosan gyűlik a Fridrich-fotó pozitív-anyag. Eddig összesen kb. 2000 darab üveg-, 18 ezer síkfilm, és 1500 különböző méretű és árnyalatú papírkép reprezentálja a rögzített pillanatokot, ami vizuális néprajzi és várostörténeti, valamint a helyi amatőr művészet történetének „aranybányája”.

Folyamatos feldolgozását és az emlékhely szakmai felügyeletét a Péter Pál Polgárházban működő Helytörténeti Gyűjtemény vezetője látja el. Az egész a Csongrád Megyei Múzeumi Szervezet felügyelete és igazgatása alá tartozik.

Juhász Márta főépítész tervei szerint a napfényudvar felől egy sétáló tér épül, melynek tervezett mobil-műtárgya egy napóra lesz acéltükrökkel. Minden kerek napfényes órában be-betűznek majd a kis laboratórium ablakán. Így jelzik az egyre múlt Időt, s közben hirdetik a vidék egyetlen épségben rekonstruált fényírdája nagyszerűségét, az utókornak megmentett teljességével.

*In: Szentesi múzsák új menedékei / Rózsa Gábor ==
Magyar Múzeumok. 5. évf. 1. sz. (1999. tavasz) p. 44-45.*